

7. Οι Εμπειρικοί Φιλόσοφοι

A1. Ερωτήσεις γνώσης - κατανόησης

1. Τι εννοούν οι εμπειριστές με τον όρο ιδέες;
2. Από ποια άποψη ο εμπειρισμός συμπίπτει με τον ιδεαλισμό;
3. Ποια θέση πήρε ο Τζον Λοκ στο θέμα των έμφυτων ιδεών;
4. Τι εννοεί ο Τζον Λοκ με τους όρους απλές και νέες ιδέες;
5. Τι ονομάζει ο Λοκ ποιότητες; Ποιες είναι οι πρωτεύουσες και ποιες οι δευτερεύουσες ποιότητες;
6. Ποια βασική ασυνέπεια θα μπορούσε κανείς να προσάψει στον Τζον Λοκ;
7. Να εξηγηθεί το νόημα της φράσεως *esse est percipi* του Μπέρκλεϋ¹.
8. Ο Μπέρκλεϋ ενεπλάκη στην αντίθετη αντίφαση από εκείνη του Λοκ. Ποια είναι αυτή;
9. Πώς καταρρίπτει ο Χιουμ την άποψη για την ύπαρξη κάποιας πνευματικής υπόστασής μας που ονομάζουμε ψυχή, πνεύμα, νου, συνείδηση;
10. Γιατί, κατά το Χιουμ, δεν έχουμε τη δυνατότητα να γνωρίσουμε την εξωτερική πραγματικότητα;
11. Γιατί ο Χιουμ θεωρεί την αρχή της αιτιότητας αφερέγγυο;

¹ Μπορείτε να συμβουλευτείτε και τις σσ. 91-92 του ακόλουθου βιβλίου: Κ. Κατσιμάνη - Στ. Βιοβιδάκη, *Προβλήματα Φιλοσοφίας*, Γ΄ τάξη Ενιαίου Λυκείου, μάθημα επιλογής, ΟΕΔΒ, 1999.

12. Με ποια επιχειρήματα αμφισβητεί ο Ντ. Χιουμ την αναγκαιότητα των νόμων της φύσης;

A2. Ερωτήσεις σύνθεσης - κρίσης

1. Να μελετήσετε το παρακάτω κείμενο του Τζον Λοκ και να απαντήσετε στα ερωτήματα που ακολουθούν:

Αλλά (...) το συμπέρασμα που εξάγουν απ' την καθολική συμφωνία (...) είναι μια συλλογιστική απόδειξη που στηρίζεται σε μια αποδεικτική αρχή, που δεν υπάρχει καθόλου γιατί δεν υπάρχει πραγματικά καμιά αρχή πάνω στην οποία όλοι οι άνθρωποι να συμφωνούν γενικά. Και για ν' αρχίσω με τις θεωρητικές έννοιες, να δύο απ' τις περιφημες αρχές, στις οποίες δίνουν, κατά προτίμηση, την ιδιότητα των έμφυτων αρχών: καθετί που είναι, είναι και είναι αδύνατον ένα πράγμα να είναι και να μην είναι ταυτόχρονα. Αυτές οι προτάσεις θεωρήθηκαν σίγουρα σαν αξιώματα καθολικώς δεκτά, αλλά χρειάζεται προσπάθεια για να παραδεχθούμε ότι υπάρχει μια γενική συμφωνία πάνω σ' αυτές τις δύο προτάσεις, γιατί υπάρχει ένα μεγάλο μέρος του ανθρώπινου γένους που δεν του είναι ακόμα γνωστές.

Γιατί πρώτον είναι σαφές ότι τα παιδιά και οι ηλίθιοι δεν έχουν την παραμικρή ιδέα γι' αυτές τις αρχές και ότι δεν τις σκέπτονται με κανένα τρόπο. Αυτό είναι αρκετό ν' ανατρέψει το επιχείρημα της καθολικής συμφωνίας, σύμφωνα με το οποίο όλες οι έμφυτες αλήθειες πρέπει να παράγονται αναγκαία. Γιατί το να λέμε ότι υπάρχουν αλήθειες εντυπωμένες μέσα στην ψυχή, η οποία ωστόσο δεν αντιλαμβάνεται τίποτα, αυτό μου φαίνεται πραγματική αντίφαση. Επειδή η εντυπωτική ενέργεια δεν μπορεί παρά μόνο να συντελέσει στο ν' αντιληφθούμε ορισμένες αλήθειες. Αν λοιπόν αυτές οι ισχυρές εντυπώσεις είχαν γίνει πάνω στην ψυχή των παιδιών και των ηλίθιων, πρέπει αναγκαστικά τα παιδιά και οι ηλίθιοι να καταλαβαίνουν αυτές τις εντυπώσεις, να γνωρίζουν τις αλήθειες τις χαραγμένες στο πνεύμα τους και να δίνουν γι' αυτές τη συγκατάθεσή τους. Αλλά αυτό δεν συμβαίνει. Κι έτσι, αφού δεν υπάρχουν απ' τη φύση εντυπωμένες έννοιες στην ψυχή, πώς αυτές μπορούν να είναι έμφυτες;

Τζον Λοκ, Δοκίμιο για την ανθρώπινη νόηση, μετάφραση, Γρ. Λιονή, εκδ. Αναγνωστίδης, σ. 11

- α) Με ποια επιχειρήματα ο Τζον Λοκ απορρίπτει τις έμφυτες ιδέες;
β) Πώς κρίνετε αυτά τα επιχειρήματα;
2. Η θέση του Μπέρκλεϋ πως ό,τι υπάρχει είναι ό,τι μπορεί να γίνει αντιληπτό (*esse est percipi*) συνδέεται με τη θέση του Παρμενίδη πως «εκείνο που σκεφτόμαστε και εκείνο που υπάρχει (το πραγματικό) είναι ένα και το αυτό» (σχολικό βιβλίο, σ. 17); Να αναπτύξετε τις απόψεις σας.
3. Πώς κρίνετε την άποψη του εμπειρισμού ότι ο εξωτερικός κόσμος οφείλει την ύπαρξή του σε μας που τον παρατηρούμε και τον αντιλαμβανόμαστε;
4. Ο σκεπτικισμός του Χιουμ θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι ευσταθεί ως φιλοσοφική θεωρία στην εποχή μας; Να αναπτύξετε τις απόψεις σας σ' ένα δοκίμιο έκτασης 600 περίπου λέξεων. (*συνθετική - δημιουργική εργασία*)
5. Αφού συγκρίνετε τον σκεπτικισμό του Χιουμ με τον σκεπτικισμό που αναπτύχθηκε στους κόλπους της αρχαίας ελληνικής φιλοσοφίας (ακαδημαϊκό σκεπτικισμό και πυρρωνισμό) να δείξετε τις ομοιότητες και τις διαφορές που παρατηρούνται ανάμεσα σε αυτές τις φιλοσοφικές θεωρίες. (*συνθετική - δημιουργική εργασία*)
6. Να συσχετίσετε το σκεπτικισμό του Ντεκάρτ με το σκεπτικισμό του Χιουμ και να αιτιολογήσετε το χαρακτηρισμό του σκεπτικισμού του Χιουμ ως ακραίου και του σκεπτικισμού του Ντεκάρτ ως μεθοδικού. (*συνθετική - δημιουργική εργασία*)

B. Συνοδευτικά κείμενα

1.

- **Ο Τζ. Μπέρκλεϋ εξηγεί τη βασική θέση του πως ό,τι υπάρχει είναι ό,τι κανείς αντιλαμβάνεται και ό,τι μπορεί να γίνει αντιληπτό (*esse est percipere aut percipi*).**

Οι αισθητές ιδιότητες είναι πραγματικές. Θα ήταν λάθος να νομίζει κανείς πως αυτό που λέγεται εδώ αναιρεί, έστω και λίγο, την πραγματικότητα των αντικειμένων. Είναι παραδεκτό, σύμφωνα με τις καθιερωμένες αρχές ότι η έκταση, η κίνηση και με ένα λόγο όλες οι αισθητές ιδιότητες, έχουν ανάγκη ενός υπο-στηρίγματος, μια και δεν είναι ικανές να σταθούν μόνες τους. Αλλά τα αντικείμενα που γίνονται αντιληπτά με την αίσθηση θεωρούνται πως δεν αποτελούν παρά μόνον συνδυασμούς αυτών των ιδιοτήτων, και, κατά συνέπεια, δεν μπορούν να υφίστανται μόνα τους. Ως εδώ όλοι είναι σύμφωνοι. Έτσι, όταν αρνούμαστε στα πράγματα που γίνονται αντιληπτά μέσα από την αίσθηση μιαν ύπαρξη ανεξάρτητη από κάποια ουσία ή από ένα υποστήριγμα, μέσα στο οποίο μπορούν να υπάρχουν, δεν απομακρυνόμαστε καθόλου από την καθιερωμένη αντίληψη για την πραγματικότητα, και έτσι δεν μπορούν να μας κατηγορήσουν για καμία καινοτυπία από την άποψη αυτή. Όλη η διαφορά έγκειται στο γεγονός ότι σύμφωνα με τη δική μας άποψη, τα μη σκεπτόμενα όντα που αντιλαμβανόμαστε μέσα από την αίσθηση δεν έχουν ύπαρξη ξέχωρη από την ενέργεια με την οποία γίνονται αντιληπτά και, συνεπώς, δεν είναι δυνατόν να υπάρχουν μέσα σε καμία άλλη ουσία, εκτός από αυτές τις μη εκτεταμένες και αδιαίρετες ουσίες ή πνεύματα που ενεργούν και σκέπτονται και αντιλαμβάνονται τα όντα αυτά. Ενώ από την άλλη μεριά οι φιλόσοφοι υποστηρίζουν, όπως και οι κοινοί άνθρωποι, ότι οι αισθητές ιδιότητες υπάρχουν μέσα σε μιαν αδρανή, εκτεταμένη ουσία που δεν αντιλαμβάνεται και την ονομάζουν ύλη σ' αυτήν αποδίδουν μια φυσική υπόσταση, έξω από την ενέργεια με την οποία την αντιλαμβάνεται οποιαδήποτε νόηση, ακόμη και η αιώνια νόηση του Δημιουργού, μέσα στην οποία υποθέτουν πως υπάρχουν μόνο ιδέες σωματικής ουσίας που δημιούργησε ο Ίδιος, εάν βέβαια θέλουν καθόλου να παραδεχθούν πως πραγματικά τις δημιούργησε.

Τζωρτζ Μπέρκλεϋ, *Πραγματεία πάνω στις αρχές της ανθρώπινης γνώσης*, μετάφραση Δ. Σφενδόνη, εκδ. Κωνσταντινίδη, Θεσσαλονίκη, σ. 144